

HAROLD PINTER: HIŠNIK

Prešernovo gledališče Kranj, sezona 1990/91

Harold Pinter, r. 1930 v Londonu.

Začel je kot igralec in se kmalu povsem posvetil pisanju gledaliških in radijskih iger, TV dramam in filmskim scenarijem. Drame (izbor): Soba, Zabava za rojstni dan, Hišnik, Vrnitev, Tišina, Njega dni, Prevara.

Neka dama je poslala Haroldu Pinterju takšno pismo: »Dragi gospod, zelo bi vam bila hvaležna, če bi bili tako prijazni, da bi mi razložili pomen vaše igre Zabava za rojstni dan.

Nerazumljivo mi je: 1. Kdo sta tista dva moška? 2. Od kje prihaja Stanley? 3. Ali naj bi bili vsi normalni? Upam, da boste razumeli, da brez odgovorov na ta vprašanja ne morem docela razumeti vaše igre.«

Menda ji je Pinter odgovoril takole: »Draga madame, zelo bi vam bil hvaležen, če bi bili tako prijazni, da bi mi razložili pomen vašega pisma. Nerazumljivo mi je: 1. Kdo ste vi? 2. Od kje prihajate? 3. Ali naj bi bili normalni? Upam, da boste razumeli, da brez odgovorov na ta vprašanja ne morem docela razumeti vašega pisma.«

(B. F. Dukore, »Harold Pinter«, 1982)

Harold Pinter
HIŠNIK (*Caretaker*)

Prevod **Janko Moder**

Mick **Matjaž Višnar**

Aston **Tine Oman**

Davies **Polde Bibič**

Režija **Jaša Jamnik**

Dramaturgija **Martina Bremec**

Scenografija in kostumografija **Tomaz Štrucl**

Inspicient **Marko Koren**

Šepetalka **Milada Varacha**

Scenska tehnika **Simon Markelj**

Janez Plevnik

Robert Rajgelj

Razsvetljava **Drago Cerkovnik**

Garderoba **Nataša Sajovic**

Pokrovitelj predstave **MERKUR KRANJ**

»SKRIVNOST SVETA JE VIDNO«

Po ogledu predstave »Hišnik« je Terence Rattigan srečal Harolda Pinterja in mu razkril svoje alegorično razumevanje igre. Govorila naj bi o Bogu stare in o Bogu nove zaveze ter o hišniku kot simbolu človeštva. Pinter pa mu je rekel: »To je igra o dveh bratih in hišniku.« (S. Watts, »Rattigan's Image«, The New York Times, 1963)

Na prvi pogled preprosta igra iz življenja treh majčkeno čudaških tipov z dna družbene lestvice skriva v sebi plasti, vznemirljive daleč preko meja trikotnika dveh bratov in tujca, ki se vplete v njun navidez kaotični vendar v bistvu stabilni svet. Njihove tipične vsakdanjosti — drobne pripovedi, raztrgani pogovori, banalna dejanja postopoma pridobijo močno izraznost, odprejo tajne vhode skrivnostim in osvetlijo prostor z dvoumnostjo. Drobcji resničnosti se sestavljajo v zastrašujočo atmosfero, prostor in čas se začneta izmikati trdnim temeljem. Paradoksalna psihična stanja se nevarno približajo slehernikovi izkušnji in do še nedavnega otipljivi predmeti (čevlji, vedro . . .) začnejo živeti svoje življenje. Vsakdanjost postane okultna in nič manj grozljiva kot zli duhovi iz davnih časov. »Kar se dogaja v mojih igrah, je realistično, toda kar počnem, ni realizem . . .« (H. Pinter, »Writing for Myself«, The Twentieth Century, 1961) Alogična povezava naturalističnih elementov ustvari nadrealistično sliko.

Nedorečenosti v Pinterjevih igrah prinašajo številne možnosti interpretacije in onemogočajo natančno opredeljevanje vsebine. Če poskušamo poenostaviti potek dejanja in izluščiti »zgodbo«, se nam izriše značilna dramatična struktura: Aston in Mick živita v »bratskem« sožitju. Nekega dne Aston pripelje v svoje domovanje potepuha Daviesa. Mick najprej nastopi proti tujcu z nasiljem, nato pa spremeni taktiko. Z lažno prijaznostjo ga pridobi na svojo stran in zaneti (spodbudi) Daviesov spor z Astonom. Ko Aston odslovi Daviesa, se tudi Mick spet obrne proti njemu. Davies ostane brez zaveznika in ne preostane mu drugega, kot da odide.

Ključnega pomena je najbrž razmerje med Astonom in Mickom, ki ne ostaja samo nedorečeno, ampak je o njem v igri sami sploh zelo malo izrečenega. Na odru ju vidimo skupaj le dvakrat — prvič izmenjata par besed, drugič se drug drugemu samo nasmehmeta, slutimo pa, da je med njima spletena močna vez. Aston in Mick drug drugega ščitita — vsak na svoj način. Mick skrbi za Astona, ki se je zdravil v umobolnici, tako da ga zaposluje z mislimi, kako naj bi preuredil prostore v hiši (— ta najbrž ni niti Mickova niti Astonova last . . .). Aston, ne da bi se zavedal, skrbi za Micka že zgolj s tem, da mu omogoča skrb za nekoga. Tako daje njegovemu življenju, kot vse kaže,

edini smisel — vse ostalo (Mick: »Pa imam še polno drugih reči, ki mi delajo skrbi. Imam še druge reči. Zanimam se za vse mogoče.«) so zgolj besede. To, kar Micka privlači k Astonu, ostaja uganka.

Zgodnje Pinterjeve igre (do Hišnika in vključno z njim) so enovite v stilu, temi in dogajalnem prostoru. V njih zavzema posebno mesto soba (— Soba, *The Room*, je tudi naslov prvega Pinterjevega dramskega teksta), ki simbolizira prostor posameznika v svetu, zavetje, toplino, majhno varno območje, obkroženo s širnim neznanim. Prihod tujca vanjo predstavlja vdor neznanega — ogrožujočega v mirno eksistenco. Ko Davies vstopi v sobo, vstopi dejansko v odnos med Astonom in Mickom. Uravnoveženost razmerja je ogrožena. Mick se začne bati, da bo izgubil mesto v Astonovem svetu. Tipično pinterjevski boj za sobo razpade na dva nivoja. V Astonovi sobi se namreč odražata dva svetova: ponotranjen zunanji svet (»Weltinnenraum« — R. M. Rilke) in pozunanjen notranji svet. Davies, ki je izgubil svojo identiteto, poskuša preko Astonove sobe vzpostaviti svoje mesto v svetu — zunanjem svetu. Mick, ki je usodno navezan na Astona, želi obdržati dominantno pozicijo v Astonovem svetu — notranjem svetu.

Zrcalno podobo Mickove namere — potisniti Daviesa v spor z Astonom, zato da bi Aston Daviesa napodil — najdemo na Daviesovi strani. Ko Davies začuti, da je Mick (navzven) močnejši od Astona, poskuša doseči, da bi Mick napodil Astona. Iz tega se razvije prav hecna situacija: 1. Aston prinaša Daviesu čevlje in mu s tem na miren način dopoveduje, naj odide; 2. Davies čaka, da se bo Mick znebil Astona; 3. Mick čaka, da se bo Aston znebil Daviesa. »Sama ideja čakanj je burleskna.« (J. L. Styan, »*The Dark Comedy*«, 1968) — toda burleska se kmalu sprevrže v tragedijo. Davies je padel v past v trenutku, ko je sprejel Mickovo igro prijateljstva, toda tega se zave šele, ko je že prepozno.

»Kar se mene tiče, je Hišnik smešen do določene točke. Potem pa preneha biti smešen in zaradi tega vidika sem ga tudi napisal.« (H. Pinter, pismo v »The Sunday Times«, 1960)

Davies je figura širokega spektra. Iz situacije v situacijo razkriva nove črte svojega karakterja — od dobrodušno komičnih do preračunljivih, zoprno zajedljivih, podlih. »Daviesovo laganje, oblastnost, nesposobnost zavreči kakršnokoli možnost vzpostavitve sebe kot superiornega, to so konec koncev človeški izvorni grehi — aroganten ponos, pomanjkanje ponižnosti in skromnosti, slepota do lastnih napak.« (M. Esslin, »*The Theatre of the Absurd*«, 1962. — V nadaljevanju Esslin primerja Daviesov izgon iz sobe z Adamovim iz raja.)

Kljub naštetemu je na koncu igre Daviesova stiska pretresljiva, zbuja grozo in sočutje. Igra se konča v temnih tonih, turobnih. Tragičnih? Mar lahko rečemo, da potepuh zrasede do veličine tragijskega junaka? Je njegova bolečina ob izgubi varnega zavetja primerljiva z bolečino brezdomnega kralja Leara?

Vsekakor Davies zraste preko komedijskega tipa in skozi protislovne detajle prevzame kvalitete, značilne za tragijski karakter.

»Hišnik« ni komedija, niti tragedija; je igra, v kateri se komično in tragično prepletata. Črna komedija. Njena posebna moč je v tem, da zmore iz klovna, ki trpi čisto zemeljske tegobe, narediti heroja univerzalnih razsežnosti.

»Dejstvo, ki meji na neznano, nas vodi k naslednji stopnji — ta naj bi se pojavljala v mojih igrah. Gre za neke vrste grozo in mislim, da se ta groza ujema z absurdnostjo.« (H. Pinter v intervjuju s Tennysonom; M. Esslin, *ibid.*)

Dan za dnem ponavljajoče se bivanje prekriva povrhnjica smeha, pod njo pa ždi strah, ki se poraja iz neprestanega srečevanja z neznanim, negotovim, neobvladljivim. V ta vseprežemajoči mrak potiska Pinter tudi motivacijo in izvor svojih dramskih oseb. Na ta način se v bistvu približuje visoki stopnji realizma, saj nas tudi v vsakdanjem življenju dejansko obdajajo ljudje, katerih »zgodovina« in psihološka motivacija za posamezna dejanja sta nam velikokrat popolnoma neznan. Poleg tega pa se nam ob vsaki izjavi, ki naj bi potešila našo radovednost in nam omogočila »boljše razumevanje«, lahko postavi vprašanje verifikacije. »Ni strogih razlik med tem, kar je resnično in kar je neresnično, niti med tem, kar je pravo in kar lažno.« (H. Pinter, Programski list za predstavi Soba in Strežni jašek, Royal Court Theater, 1960)

V svetu absolutne odprtosti vladata samota in tišina, z njunih ramen pa se stegujejo iluzije. Kot babilonski stolpi: Daviesova pot v pristanišče (Sidcup), Astonova gradnja lope, Mickovi načrti o preureditvi stanovanja. ». . . vsi imamo svoje Sidcupe; in čeprav ti Sidcupi niso kozmični in nimajo eshatoloških implikacij, niso zaradi tega nič manj zastrašujoči ali odločilni« (A. Hinchliffe, »Harold Pinter«, 1976). Iluzije so trdno zasidrane v realizmu, ki ga Pinter vzpostavlja skozi karakteristični jezik. Ta niha med pretirano gostobesednostjo, preko ponovitev, do tipično pinterjevskih tišin, pavz in premolkov (— J. R. Hollis je svojo knjigo »Harold Pinter«, 1970 podnaslovil Poetika tišine), ki so dosledno psihološko utemeljeni. Nastopijo v situacijah tesnobe, strahu, neodločenosti . . . in šele potem, ko je tišina že tu, se v njej razpre nedoumljivo —

»Samo površni ljudje ne sodijo po zunanji podobi. Skrivnost sveta je vidno, ne nevidno.« (O. Wilde)

Martina Bremec

Prvič v PG

JASA JAMNIK

MARTINA BREVEC

TOMAŽ ŠTRUCL

Jaša Jamnik, r. 1964 v Ljubljani, absolvent AGRFT, režiser. Dosedanje delo: Heiner Müller »Kvartet« (SNG Drama Maribor sezona 1989/90).

Martina Brevec, r. 1967 v Novi Gorici, absolventka AGRFT, dramaturginja.

Tomaž Štrucl, r. 1965 v Ljubljani, oblikovalec, scenograf in režiser. Dosedanje delo: Gledališče Abaddon, Kozmokinetično gledališče Rdeči pilot, EG Glej, predstava Lancôme.

Dokumenti

»Sezona 75/76 je bila tako bolj ali manj uspešno zaključena. Poudaril bi rad, da je bil v uprizoritvenem načrtu tudi »Rosmersholm« Henrika Ibsna. Umetniškemu vodji je besedilo, na novo ga je prevedel Janko Moder, predlagal dr. Mirko Zupančič . . . Delo je bilo v repertoar PG sprejeto predvsem z mislijo na tako uprizoritev, ki bi gledališču prinesla drugačno pozornost, kot jo je bilo recimo deležno pri »Ukani« . . . Dr. Mirko Zupančič, ki se je sam pripravljajl za režijo »Rosmersholma«, kljub dobri volji ter potrpežljivosti ni povsem zaupal v amaterske igralce PG. Predlagal je (menda se je z njimi tudi dogovoril) Poldeta Bibiča za naslovno vlogo, pa tudi za Rebeko je želel poklicno igralko mlajšega rodu (razmišljajl je o Olgi Grad). Bibiča bi morda ansambel še sprejel, toda ko se je začelo razmišljajl o igralki, se je nemudoma z vso silovitostjo vsul plaz primitivnosti . . .« (odlomek iz rokopisa za knjigo »Moje gledališče« M. Logarja).

». . . V torek se je sicer sestala znova dramska družina, vendar so se le še okrepila stališča s prejšnjega sestanka. So ti ljudje zaprti za vsakršne argumente in jim pač najbolj prija sedanja

avtarkija, branijo se pa takole: če Rosmersholmu naš ansambel ni dospel, pa igramo kaj drugega, saj Rosmersholm pri publiku tako ali tako ne bi imel uspeha . . . sicer pa delo ni tako težko, da bi bilo treba vključevati tuje igralce . . . pa da je za amaterskega igralca največja in edina satisfakcija, da igra, in da bi jih alternacija za to prikrajšala . . . tudi za Bibiča ni bilo nobenega navdušenja . . . Priznati moram, da sem čedalje bolj zaskrbljen, saj kakšnih novih možnosti ne vidim, edino kar je, je, da prisilimo Zupančiča, da pač dela z zasedbo, ki mu jo diktira ansambel . . . S tem pa seveda projekt razvrednotimo . . .)«

(odlomek iz pisma Alberta Kosa Matiji Logarju, 9. 11. 1975)

Leta 1980 PG povabi Poldeta Bibiča k predstavi »Svatba« R. Šelige. Zaradi službenih obveznosti v ljubljanski Drami Polde Bibič ne sodeluje pri predstavi PG.

Na pobudo igralca Daretu Ulage leta 1982 Polde Bibič posebej za PG »obudi« monodramo Pavla Lužana »Živelo življenje Luka De«. Skupaj z Daretom Ulago, ki je uprizarjal »Nekoč in danes« T. Partljiča, odigrata niz abonmajskih predstav.

Letos spomladi se s Poldetom Bibičem dogovorimo za sodelovanje pri naši uprizoritvi »Hišnika« H. Pinterja.

V tekmovalnem programu letošnjega Borštnikovega srečanja bo Prešernovo gledališče sodelovalo z uprizoritvijo Milana Jesiha »En sam dotik«.

Koncem pretekle sezone smo predpremiersko uprizorili »Mojco Pokrajculjo« v režiji Lojzeta Domanjka.

V režiji Barbare Hieng Samobor pripravljamo uprizoritev »Kdo se boji Virginije Woolf« Edwarda Albeeja. Premiero predvidevamo v oktobru.

Z novo gledališko sezono je igralec Ivan Godnič odšel v ljubljansko Slovensko mladinsko gledališče.

Julija letos se je 21. Poletne mednarodne univerze v Marly-le-roi udeležil naš igralec Matjaž Višnar, ki je že pred desetimi leti dobil štipendijo francoske vlade za dveletni študij v šoli Jacques Lecoq.

Letos sta bila poškodovana stebra Plečnikove fasade našega gledališča. Po zatrditvah kranjskega Spomeniškega varstva bosta še v letošnjem letu restavrirana, predvidevajo pa tudi kompletno obnovo fasade.

Komite za kulturo R Slovenije nam je v poletnih mesecih sporočil, da letošnjega Srečanja slovenskih pesnikov ne bo financiral. Srečanje, za katerega je bilo v preteklosti vloženega mnogo truda, tako do nadaljnjega odpade.

IGRALSKI NASTOPI V SEZONI 1989/90

1. **DANILO BENEDIČIČ** k. g.: Orgon (Tartuffe) — 20, 20 nastopov;
2. **IVAN GODNIČ**: Damis (Tartuffe) — 20, Vojko (En sam dotik) — 19, Protoplazma (Božanska tragedija) — 8, Kužek Postružek, Stražnik, Zmajček (Žogica Marogica) — 44, Jež (Mojca Pokrajculja) — 3, 94 nastopov;
3. **VESNA JEVIKAR** k. g.: Dorina (Tartuffe) — 20, Babica (Žogica Marogica) — 44, 64 nastopov;
4. **BERNARDA OMAN**: Marijana (Tartuffe) — 20, Cveta (En sam dotik) — 19, Agatha (Božanska tragedija) — 8, Žogica (Žogica Marogica) — 44, Lisica (Mojca Pokrajculja) — 3, 94 nastopov;
5. **TINE OMAN**: Gospod Loyal (Tartuffe) — 20, Oton (En sam dotik) — 19, Direktor (Božanska tragedija) — 8, Dedek (Žogica Marogica) — 44, XX (Emigranta) — 28, Medved (Mojca Pokrajculja) — 3, 122 nastopov;
6. **PAVEL RAKOVEC**: Kleant (Tartuffe) — 20, Rado (En sam dotik) — 19, Karlo (Božanska tragedija) — 8, Strašilo Motovilo, Črpalkar, Zmaj Tolovaj (Žogica Marogica) — 44, AA (Emigranta) — 28, Volk (Mojca Pokrajculja) — 3, 122 nastopov;
7. **MIRA SARDOČ** k. g.: Gospa Pernellova (Tartuffe) — 20, 20 nastopov;
8. **ALEŠ VALIČ** k. g.: Tartuffe (Tartuffe) — 20, 20 nastopov;
9. **MATJAŽ VIŠNAR**: Valer (Tartuffe) — 20, Gregor (En sam dotik) — 19, Adam (Božanska Tragedija) — 8, Vojak, Ptiček Kraljiček, Zmajček (Žogica Marogica) — 44, Zajček (Mojca Pokrajculja) — 3, 94 nastopov;
10. **JUDITA ZIDAR**: Elmira (Tartuffe) — 20, Tatjana (En sam dotik) — 19, Eva (Božanska tragedija) — 8, Mojca (Mojca Pokrajculja) — 3, 50 nastopov;
11. **EMIL FILIPČIČ** k. g.: Adolf (Božanska tragedija) — 8, 8 nastopov;

STATISTIČNI PREGLED PREDSTAV PREŠERNOVEGA GLEDALIŠČA

Predstava	sezona 89/90		v preteklih sezonah	vseh predstav od premiere
	doma	na gost.		
J. B. Moliere: TARTUFFE (premera: 4. X. 1989)	16	4	/	20
J. Malik: ŽOGICA MAROGICA (premera: 17. XI. 1989)	28	16	/	44
S. Mrožek: EMIGRANTA (premera: 11. XII. 1989)	20	8	/	28
M. Jesih: EN SAM DOTIK (premera: 22. II. 1990)	18	1	/	19
E. Filipčič: BOŽANSKA TRAGEDIJA (premera: 16. II. 1989)	8	/	35	43
MOJCA POKRAJČULJA (po ljudski pravljici priredil Janko Moder) (predpremera: 7. VI. 1990)	3	/	/	3
SKUPAJ	93	29		

V organizaciji PG je bilo v sezoni 1989/90 odigranih 49 ponovitev 12 različnih gostovalnih predstav. Poleg tega je bilo v PG 53 drugih prireditev (proslave, gledališke ure, literarni večeri, koncerti, okrogle mize. . .). V sezoni 1989/90 smo izvedli 224 predstav in prireditev.

**PREŠERNOVO
GLEDALIŠČE
KRANJ**

Gledališki list Prešernovega gledališča Kranj, številka 2, sezona 1990—1991; predstavnik Milan Marinič, direktor, urednik Matija Logar, umetniški vodja, oblikovanje gledališkega lista Jože Logar, tisk Jagodic.

Za gledališki list smo oproščeni plačila temeljnega davka od prometa proizvodov z odločbo Republiškega komiteja za kulturo, številka 4210-238/84.

trgovina in storitve, p. o.
Kranj, Koroška c. 1
tel.: (064) 26-461
telex: 34574 yu merkur
telefax: (064) 22-974

PRODAJNI PROGRAM:

- proizvodi črne in barvne metalurgije,
- varilna tehnika in dodajni materiali,
- strojno in ročno orodje,
- stroji in oprema,
- okovje in vijaki,
- bela tehnika, akustika, mali gospodinjski aparati,
- proizvodi za široko potrošnjo,
- gradbeni materiali,
- vodovodne in plinske instalacije,
- ogrevalna tehnika,
- elektromaterial in telefonija,
- elektronaprave in kabli,
- barve in laki.

PRODAJALNE:

v Kranju,
Ljubljani,
Litiji,
Pivki,

Petelinjah,
Škofji Loki,
Gorenji vasi,
Naklem,

Radovljici,
Lescah,
na Bledu in
Jesenicah.

